

Beleidsvoorstel 10: Open adoptie in beleid en praktijk vertalen

////////////////////////////////////
Datum: 18/11/2022

Auteur: Werkgroep zorg en begeleiding

Onderwerp: Beleidsvoorstel 10: Open adoptie in beleid en praktijk vertalen
////////////////////////////////////

a) Wat willen we dat er aangeboden wordt?

We stellen volgende wijzigingen en/of aanvullingen voor in het bestaand regelgevend kader.

- We vragen dat het voor adoptieouders die binnenlands of interlandelijk adopteren **verplicht wordt om jaarlijks een nazorgverslag op te maken** tot de geadopteerde de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt, zodat eerste/geboorte familieleden tot in de derde graad van de geadopteerde en andere zorgfiguren waar de geadopteerde minstens 6 maanden verbleven heeft voorafgaand aan de adoptie op de hoogte kunnen blijven van de ontwikkeling van de geadopteerde.

Dit jaarlijks nazorgverslag omvat o.a. informatie over de:

- Gezondheid van de geadopteerde
- Ontwikkeling van de geadopteerde (motorisch, cognitief, emotioneel en psychologisch)
- Hechting van de geadopteerde
- Aanpassing van de geadopteerde
- Bezigheden en interesses van de geadopteerde
- Gevoelens/beleving van de adoptieouders en andere familieleden
- Impact van de adoptie op het gezinsgebeuren
- Foto's van de geadopteerde
- Nood van de geadopteerde aan informatie over de eerste/geboorte ouders

Nazorgrapportage gebeurt al voor sommige herkomstlanden, omdat dit door het herkomstland wordt vereist. De verplichting om te voldoen aan deze nazorgrapportage wordt dan vastgelegd in het bemiddelingscontract tussen adoptieouders en adoptiedienst. De periode van verplichte nazorgrapportage varieert per herkomstland. Deze werkgroep vraagt echter dat deze nazorgrapportage ook **uniform vanuit Vlaanderen decretaal wordt vastgelegd**, zodat het belang dat we hechten aan het blijven informeren van eerste/geboorte familieleden en eerdere zorgfiguren duidelijk is voor alle adoptiebetrokkenen.

De huidige verplichte nazorgrapportage bestaat uit een combinatie van enerzijds verslagen geschreven door de adoptiedienst op basis van huisbezoeken en gesprekken en

anderzijds op basis van een vragenlijst ingevuld door de adoptieouders. Er wordt eveneens gevraagd dat de geadopteerde zelf inbreng geeft indien deze de leeftijd hiervoor heeft. Vanaf de leeftijd van 12 jaar wordt dit sterk gestimuleerd. Dit kan inbreng zijn o.a. via foto's en informatie. Zoals dit nu al gebeurt in het kader van de verplichte nazorgrapportage van sommige herkomstlanden, stellen we voor dat de binnenlandse en interlandelijke adoptiediensten de adoptieouders contacteren en hen uitnodigen om minstens een verslag te schrijven op basis van een vragenlijst.

Het nazorgverslag wordt vervolgens nagelezen door een zorgmedewerker van de adoptiedienst, zodat die ondersteuning kan bieden indien er op basis van het verslag vragen of moeilijkheden blijken te zijn.

Het verslag wordt vervolgens door de adoptiedienst doorgestuurd naar het VCA en **centraal bewaard door (minstens) het VCA**. In het geval van interlandelijke adoptie wordt het verslag ook standaard doorgestuurd door het VCA naar de centrale autoriteit van het herkomstland, zodat eerste/geboorte familieleden tot in de derde graad van de geadopteerde en andere zorgfiguren waar de geadopteerde minstens 6 maanden verbleven heeft voorafgaand aan de adoptie dit verslag, behalve bij het VCA, ook bij de centrale autoriteit van hun land kunnen inkijken en/of een andere instantie die daarvoor werd aangesteld en naar wie de centrale autoriteit dit verslag doorstuurt. Niet in elk herkomstland is voorzien dat de nazorgrapportage bij de centrale autoriteit kan worden ingezien en/of dat deze daar wordt bewaard/doorgestuurd. Vanuit Vlaanderen kunnen we dit ook niet opleggen aan de herkomstlanden. Idealiter wordt daarom het belang dat we vanuit Vlaanderen hechten aan het laagdrempelig toegankelijk maken van informatie aan eerste/geboorte familieleden en vroegere zorgfiguren meegenomen in de toekomstige samenwerking met herkomstlanden (werf 1). De vertaal-, legalisatie- en verzendkosten vallen ten laste van de adoptant.

Ook in het geval er geen (gekende) overlevende eerste/geboorte familieleden tot in de derde graad van de geadopteerde zijn of andere zorgfiguren waar de geadopteerde minstens 6 maanden verbleven heeft voorafgaand de adoptie, wordt deze rapportage verwacht. Indien er dan alsnog eerste/geboorte familieleden verschijnen, zijn deze verslagen voor hen toegankelijk. Zoals eerder vermeld, maakt een jaarlijkse rapportage het daarnaast voor de adoptiediensten mogelijk om tijdig ondersteuning te bieden indien nodig.

Deze rapportage die verplicht is vanuit Vlaanderen overlapt mogelijks (gedeeltelijk) met de follow-up rapportage die vereist is door het herkomstland. Als dit het geval is, moeten adoptieouders geen dubbele verslagen maken. Echter, wanneer een herkomstland een minder frequente of andere rapportage vereist, wordt verwacht dat adoptieouders ook voldoen aan hetgeen de Vlaamse regelgeving hieromtrent oplegt m.b.t. frequentie en inhoud van de rapportage.

- Artikel 25 § 10 van het decreet Binnenlandse Adoptie van 3 juli 2015 stipuleert: 'Afstandsouders en biologische verwanten tot de derde graad van de geadopteerde hebben recht op algemene en niet-identificeerbare informatie over de geadopteerde.'

Hierbij is de gewenste toevoeging de volgende: adoptieouders zijn **verplicht om in te gaan op niet-identificeerbare informatie vragen** van eerste/geboorte familieleden tot de derde graad van de geadopteerde en **andere zorgfiguren** waar de geadopteerde

minstens 6 maanden verbleven heeft voorafgaand de adoptie. Daarnaast zijn adoptieouders **verplicht om in te gaan op vragen tot contact (merk op: dit is niet hetzelfde als vragen tot contactgegevens, cf. infra)** van eerste/geboorte familieleden tot de derde graad van de geadopteerde en andere zorgfiguren waar de geadopteerde minstens 6 maanden verbleven heeft voorafgaand de adoptie.

Vragen tot contact kunnen gemotiveerd geweigerd worden als deze naar maatstaven van redelijkheid onaanvaardbaar zouden zijn, tegenstrijdig zijn met het belang van het kind of wanneer de geadopteerde die de nodige maturiteit heeft bereikt en in ieder geval vanaf de leeftijd van twaalf jaar hiertoe geen toestemming geeft. In dat geval, m.u.v. de laatste waar de geadopteerde die de nodige maturiteit heeft bereikt of in ieder geval vanaf de leeftijd van twaalf jaar geen toestemming geeft, oordeelt een onafhankelijke psycholoog, aangesteld vanuit het VCA, over de geoorloofdheid van deze weigering en de eventuele vorm van contact die het belang van het kind wel kan dienen. Hierbij worden de adoptieouders en indien mogelijk ook de geadopteerde bevraagd. De **vraag tot contactgegevens** (adresgegevens, telefoonnummers, e-mailadressen ...) **kan geweigerd worden, zonder argumentatie.**

- Het is aanbevolen dat eerste/geboorte ouders, geadopteerden en adoptieouders een beroep doen op een **instantie voor bemiddeling**, om toe te werken naar het gevraagde contact en zodat rechtstreekse contactgegevens tussen partijen niet uitgewisseld moeten worden indien dit niet gewenst is. Betrokkenen krijgen deze ondersteuning bij voorkeur bij het Afstammingscentrum als het (neutrale) aanspreekpunt die de vragen centraliseert met hierna de mogelijkheid van de verzoeker om te kiezen welke diensten hij/zij hiervoor graag betreft (bv. mogelijks bestaat er al goede relatie met de adoptiedienst waardoor de verzoeker deze partij als bemiddelaar wenst). Betrokkenen hebben hierbij **recht op psychosociale ondersteuning** door of op doorverwijzing van deze bemiddelde instantie. De eventuele kosten vallen ten laste van de adoptanten indien er sprake is van een weigering door de adoptanten om in te gaan op een contactvraag.
- We vragen dat het decreetaal wordt vastgelegd dat adoptieouders bij de adoptie een **intentieverklaring dienen te ondertekenen** waarin zij verklaren (1) zich te houden aan de jaarlijkse rapportage, (2) in te gaan op vragen tot contact wanneer contact mogelijk en in belang van het kind is en (3) professionele bemiddeling te zoeken bij dit contact. Dergelijk engagement wordt reeds vermeld in de bemiddelingsovereenkomst die kandidaat-adoptanten ondertekenen bij de adoptiedienst, maar het ondertekenen van een aparte intentieverklaring benadrukt nog eens het belang hiervan.
- Indien er in het land van herkomst geen volle adoptie werd uitgesproken, kan dit in België slechts omgezet worden naar volle adoptie mits toestemming van de eerste/geboorte ouders, de geadopteerde die de leeftijd van twaalf jaar bereikt heeft en de adoptieouder(s).

Uitzondering: wanneer de eerste/geboorte ouders overleden zijn, kan de gewone adoptie omgezet worden naar de volle adoptie op verzoek van de adoptieouder(s) voor de geadopteerde mits toestemming van de geadopteerde ouder dan twaalf jaar en de persoon/instantie wiens toestemming vereist was bij de initiële gewone adoptie.

b) Wat zijn de kerndoelstellingen?

De doelstelling is dat **open adoptie**, waarbij er een zekere transparantie is en de mogelijkheid tot onderhouden van contact met de eerste/geboorte ouders/familie, binnen Vlaanderen als

gangbare praktijk wordt aanzien en dat hiervoor **professionele bemiddeling, ondersteuning en begeleiding** beschikbaar is.

Hiervoor is in eerste instantie een mentaliteitswijziging nodig. Adoptieouders zijn nooit de enige ouders van het adoptiekind. Meerouderschap is een belangrijke basisgedachte bij adoptie. Dat houdt in dat (kandidaat-)adoptanten bereid moeten zijn om dit actief vorm te geven. Terwijl het gesloten karakter van adoptie, waar de banden met de eerste/geboorte ouders volledig gebroken worden, vroeger een doorslaggevende factor kon zijn voor (kandidaat-)adoptieouders om te kiezen voor (interlandelijke) adoptie (Young, 2012; Downing, Richardson, Kinkler & Goldberg, 2009; Zhang & Lee, 2011), kan dit in de toekomst geen motief meer zijn. Een opmerking hierbij vanuit de stakeholdersgroep is dat deze mentaliteit en de bereidheid om hier actief vorm aan te geven al sterk leeft bij heel wat adoptiegezinnen.

c) Waarom vinden we dit belangrijk? Wat is onze motivatie van dit voorstel. Op welke vragen en noden willen we een antwoord bieden?

We vinden dit belangrijk, omdat:

- Heel wat geadopteerden hiervoor vragende partij zijn (cf. open brief 'Adoptie stopt niet na je kindertijd').
- Dit het Kinderrechtenverdrag eerbiedigt: artikel 9 §3 IVRK stelt dat "Staten die partij zijn, eerbiedigen het recht van het kind dat van een ouder of beide ouders is gescheiden, op regelmatige basis persoonlijke betrekkingen en rechtstreeks contact met beide ouders te onderhouden, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind." Daarnaast wijst het Kinderrechtenverdrag op het recht om je afstamming te kennen (art. 7 IVRK), het recht op identiteit (art. 8 IVRK), het recht op informatie (art. 13 IVRK) en het recht op bescherming van het familieleven (art. 8 EVRM, art. 5, 16 en 18 IVRK).
- Uit literatuur (cf. infra) blijkt dat open adoptie voordelen heeft voor alle betrokken partijen, waardoor dit steeds vaker wordt toegepast (Grotevant, 2020).

d) Voor wie is dit aanbevolen aanbod bedoeld? Specificeer zo concreet als mogelijk.

Dit aanbod is er voor zowel **geadopteerden, eerste/geboorte familie als adoptieouders**. Open adoptie, waarbij er een zekere transparantie is en de mogelijkheid tot onderhouden van contact met de eerste/geboorte ouders/familie, biedt **voordelen** aan geadopteerden, adoptieouders en eerste/geboorte ouders (cf. infra).

e) Wie zal dit aanbod bieden? Wat zijn de ideeën hieromtrent?

De beschikbaarheid van **professionele omkadering** is noodzakelijk. Betrokken partijen moeten een beroep kunnen doen op instanties die het contact kunnen bemiddelen en/of psychosociale ondersteuning kunnen bieden. Bij voorkeur fungeert het Afstammingscentrum als het aanspreekpunt die de vragen centraliseert met hierna de mogelijkheid van de verzoeker om te kiezen welke diensten hij/zij hiervoor graag betreft (bv. adoptiediensten, Steunpunt Adoptie, het VCA of een zelf gekozen instantie voor familiebegeleiding/psychosociale ondersteuning).

f) Licht de relevantie en de achtergrond toe. Welke (wetenschappelijke) literatuur en/of meningen van ervaringsdeskundigen steunen het belang van dit aanbod?

Het expertenpanel beveelt in haar eindrapport aan 'om het wettelijk kader sterker richting open adopties aan en toe te passen' (aanbeveling 5, p. 24). Zij wijzen erop dat ethisch, juridisch en historisch-sociaalwetenschappelijk onderzoek (cf. infra + eindrapport en deelrapporten van het expertenpanel) zich positief heeft uitgelaten over de **voordelen van open adoptie voor alle betrokkenen**, waarbij open adoptie wijst op een zekere transparantie en de mogelijkheid tot onderhouden van contact met de eerste/geboorte ouders/familie. Ook psychologisch onderzoek (cf. infra) wijst op positieve gevolgen.

Citerend uit het ethisch deelrapport (p. 17) leidt open adoptie voor **eerste/geboorte ouders** tot 'meer zekerheid over het welzijn van hun kind, de geruststelling dat de beslissing om het kind af te staan de juiste was en de mogelijkheid tot een zekere continuïteit in het ouderschap' (Rotabi & Gibbons, 2012, p. 115). Brieven en foto's helpen hen in hun rouwproces (Neil, 2009; Högbäck, 2012). De meerderheid van de eerste/geboorte moeders in bv. Zuid-Afrika wil informatie ontvangen en in contact blijven met de geadopteerde, maar zij zijn afhankelijk van de bereidheid van adoptieouders om deze informatie te delen (Högbäck, 2012, 2017). Het ethisch deelrapport wijst erop dat 'het uitsluiten van eerste ouders van rechten en ethische principes die in binnenlandse adoptie steeds evidenter zijn een fundamentele onrechtvaardigheid is, die niet kan gelegitimeerd worden door afstand, praktische bezwaren of eenzijdige voorkeuren van adoptieouders' (ethisch deelrapport, p. 18).

Geboorte-/ eerste moeders uit Nederland (stakeholders) merken hierbij op ze zich inderdaad kunnen vinden in de principes van open adoptie. Zeker in het kader van de rouwverwerking na afstand is contact met hun kind helend. Zij wijzen erop dat dit niet evident te realiseren valt. Geboorteouders moeten in staat zijn om hun schuldgevoel te plaatsen en om een rol te vervullen in het leven van hun kind die niet de moederrol is. Acceptatie hiervan bij de drie partijen (geadopteerde, eerste ouders en adoptieouders) is cruciaal om open adoptie kans van slagen te kunnen geven. Er moet ruimte zijn voor meerdere soorten van moederliefde en concurrentie in de liefde moet worden overwonnen. De geadopteerde moet er zelf ook klaar voor zijn om een plaats te geven aan de eerste ouders. Hierin kan een brief van de eerste moeder/ ouders, die onder begeleiding wordt geschreven, die samen met een foto in het adoptiedossier wordt bewaard, helpend zijn. Open adoptie is maatwerk en moet situatie per situatie worden bekeken.

Voordelen van open adoptie voor **geadopteerden** zijn o.a. de voortzetting van relaties met verwanten met wie men een emotionele band heeft, de wetenschap dat familieleden veilig zijn, beter inzicht in de redenen van afstand en daardoor ook in identiteitsvraagstukken en kennis over de medische en psychosociale voorgeschiedenis (May, Lee, & Evans, 2018; Neil et al. 2015). Echter, contact kan ook risico's voor het welzijn en de veiligheid van de geadopteerde inhouden, bijvoorbeeld in situaties waar er sprake was van verwaarlozing of mishandeling in de eerste/geboorte familie (Boyle, 2017; Macaskill, 2002), hoewel ook in deze gevallen kinderen vaak nog contact wensen met eerste/geboorte familieleden, inclusief ouders, grootouders, broers en zussen en uitgebreide familie (Grotevant, 2020). Toekomstig onderzoek moet nagaan hoe de veiligheid en het welzijn van het kind gewaarborgd kan worden, terwijl het contact toch nog wordt voortgezet. Professionele ondersteuning zal hierin een belangrijke rol spelen.

Hoewel open adoptie de ouderrol van **adoptieouders** op de proef kan stellen (McSherry et al., 2008), kunnen ook adoptieouders baat hebben bij open adoptie door de 'beschikbaarheid van informatie m.b.t. de medische en psychosociale voorgeschiedenis van de geadopteerde' (ethisch

deelrapport, p. 17). Daarnaast blijkt er een positief verband te bestaan tussen contact met de eerste familie en de relatie tussen adoptieouders en adoptiekinderen (Berge et al., 2006), het begrip tussen adoptieouders en eerste families (Neil, 2003), de stabiliteit van de plaatsing en het gevoel dat zij ouder mogen zijn van het adoptiekind (Grotevant, 2000).

Concluderend kan er gesteld worden dat het essentieel is dat **open adoptie wordt aangemoedigd** vanuit een kinderrechtenperspectief en vanuit verschillende wetenschappelijke perspectieven. Ook geadopteerden(groepen) in Vlaanderen (o.a. open brief 'Adoptie stopt niet na je kindertijd') geven aan dat toegang tot informatie over hun herkomst zeer belangrijk is: 'weten waar je vandaan komt, weten wie je biologische ouders zijn, ...' is een recht.

Op microniveau moet er echter steeds rekening gehouden worden met **individuele omstandigheden** (geen 'one size fits all') en valt het belang van **professionele begeleiding en zorg** niet te miskennen (Neil, 2019; Grotevant, 2020). Het succes van een open adoptie blijkt onder andere af te hangen van de attitudes van adoptieouders en eerste/geboorte ouders (Neil, 2009), de kwaliteit van de relaties en de bereidheid tot samenwerking tussen volwassenen (Grotevant, 2009; Neil, 2009) en de mate waarin de verwachtingen van de betrokkenen worden ingelost en ze in staat zijn om een gezonde verhouding ten opzichte van elkaar te vinden (Affleck & Steed, 2001; Siegel, 2012). Vaardigheden om contact te onderhouden kunnen worden aangeleerd (Grotevant et al., 2013). Professionele psychosociale omkadering moet dus deel uitmaken van de open adoptiepraktijk.

g) Geef de impactanalyse weer. Wat zijn de verwachte gevolgen op vlak van de efficiëntie, het financieel kader, het regelgevend kader, ... ?

Open adoptie is een rechtsfiguur die als dusdanig niet voorzien is in de regelgeving waardoor de toepassing van het principe van open adoptie op dit moment juridisch nog vrijblijvend is. Bij de behandeling van de vraag naar contact of het verstrekken van informatie aan de eerste/geboorte families en/of zorgverleners dient steeds te worden uitgegaan van het bewustzijn van de adoptieouders van de bijzondere aard van de afstammingsbanden die tot stand komen na adoptie en van **hun bereidheid** om tegemoet te komen aan de mogelijke vragen van eerste/geboorte ouders, familieleden, zorgverleners en geadopteerden naar informatie over de oorspronkelijke afstamming. Adoptie, zowel gewone als volle, heeft namelijk tot gevolg dat de adoptanten na de adoptie verder het ouderlijk gezag uitoefenen. In beide gevallen zouden de adoptieouders kunnen inroepen dat de vraag naar informatie/contact een aantasting is van hun ouderlijk gezag.

Omwille van de eigenheid van de adoptie van een niet-gekend kind zou moeten worden toegelaten dat de **uitoefening van het ouderlijk gezag mogelijk kan worden 'verstoord'** door het recht op informatie/contact van eerste/geboorte families, zorgverleners en geadopteerde.

Het **recht op informatie** kan aldus - ook bij volle adoptie - wettelijk worden verankerd door **wijziging van het decreet (art.25 §10)**. Bij weigering van adoptieouders om in te gaan op informatie- of contactvragen zou de tussenkomst van een psycholoog gevraagd kunnen worden op vraag van de adoptieouders, eerste/geboorte ouders of het VCA. De adoptieouders zullen dan moeten aantonen dat hun weigering is gebaseerd op het beschermen van de belangen van het kind. Indien men toch het recht op het bekomen van informatie strenger wil maken bij interlandelijke adoptie kan dit recht misschien worden beperkt tot de eerste ouders, eerste broers en zussen en de geadopteerde.

Dit geldt alleen maar voor het verkrijgen van informatie; indien eerste familieleden (en dit geldt ook voor zorgfiguren waar de geadopteerde minstens 6 maanden verbleven heeft voorafgaand de adoptie) een **persoonlijk contact** toegekend wensen te krijgen, dan kunnen zij alleen terugvallen op artikel 375 bis BW indien zij voor de familierechtbank aantonen dat zij met het kind een bijzondere affectieve band hebben en het persoonlijk contact in het belang is van het kind. Een wijziging zou kunnen bestaan uit een **verduidelijking of concretisering van BW artikel 375bis**. Op dit moment is de positie van de eerste familieleden niet duidelijk. Zij vallen ook onder derden. Een wijziging zou kunnen zijn dat eerste familieleden tot in de derde graad niet moeten aantonen dat er een bijzondere affectieve band met het kind is, maar dat deze voortvloeit uit de biologische verwantschap.

Om van open adoptie een waarachtige en omkaderde vorm van adoptie te maken waarbij de rechten en plichten van alle betrokkenen en het belang van het kind gewaarborgd kunnen worden, is een **wijziging van het wettelijke kader noodzakelijk**. Indien dit niet gebeurt, blijft open adoptie slechts een concept zonder dat dit de kwetsbaarste partijen (kind en eerste/geboortelouder) ook maar enige rechten toekent. Bovendien loopt men het gevaar dat bij niet wettelijk omkaderde open adoptie, misbruik gemaakt zal worden van de mogelijkheid tot contact (bv. eerste ouders en familieleden in herkomstlanden die (enkel) financiële ondersteuning zoeken/eisen bij adoptieouders of de geadopteerde zelf). Belangrijk is dat adoptiegezinnen bij open adoptie extra ondersteuningsmogelijkheden aangeboden krijgen waar zij met dergelijke problematiek terechtkunnen.

h) Wat zijn de randvoorwaarden voor dit aanbod? Bvb op vlak van communicatie en sensibilisering.

In tegenstelling tot het decreet (art.25 §10), betreft de aanpassing van BW artikel 375bis een federale bevoegdheid. Hiervoor is een samenwerking op federaal niveau nodig.

In het geval open adoptie in de regelgeving verankerd zou worden, bestaat het risico dat dit de drempel voor geboorte-/ eerste ouders verhoogt om via een vrijwillige afstandsverklaring hun kind ter adoptie af te staan en dat anonieme afstand via het gebruik van de vondelingenschuif, wat sowieso ongrondwettelijk is, opnieuw meer zou kunnen voorkomen.

i) Zijn er nog andere relevante thema's of ideeën?

De regelgeving zou van toepassing worden op nieuwe adopties, maar indien mogelijk zouden de gedane voorstellen ook van toepassing moeten zijn op alle adopties die reeds plaatsgevonden hebben en waarbij de geadopteerde nog niet de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt.

j) Wat is de timing (stappenplan) waarin we dit willen verwezenlijken?

Zo snel mogelijk. Er is een realistische urgentie daar nieuwe interlandelijke adopties intussen blijven plaatsvinden. We moeten deze prille adoptiegezinnen hier zo snel mogelijk duidelijkheid in geven. Stakeholders benadrukken hierbij het belang van grondig te werk te gaan en eerst goed af te bakenen wat we bedoelen en willen bereiken met open adoptie, vooraleer dit in regelgeving te gieten.